

Dzieje Klemensa von Bezarda - historia zebrana z okrucichów

Zeskanuj kod QR

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Operacja pn. „Dzieje Klemensa von Bezarda - historia zebrana z okrucichów” jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 19.2. "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

WSTĘP

Na początku 1918 r., u schyłku I Wojny Światowej na Adriatyku, niedaleko albańskiego wybrzeża podczas ataku torpedowego na włoski statek transportowy zatopiony został austro-węgierski okręt podwodny U-23. To jedna z dziesiątek, a może i setek tysięcy tragicznych historii jakie miały miejsce w trakcie Wielkiej Wojny. Co jest takiego niezwykłego w tej historii by do niej wracać po ponad 100 latach?

Jest nią osoba dowódcy wspomnianego okrętu podwodnego - kapitana Klemensa Rittera Von Bezarda, urodzonego w Przyborowie oficera austro-węgierskiej floty wojennej, pioniera broni podwodnej, dowódcy aż 4 okrętów podwodnych. Zginął w walce 1400 km od miejscowości w której się urodził. Wkrótce został zapomniany.

Wiedza o okrętach podwodnych Monarchii Austro-węgierskiej przez lata była dostępna głównie dla wąskiego grona ekspertów i fascynatów. Zbieg okoliczności sprawił, że po blisko 100 latach zapomnienia udało się na nowo odkryć osobę Klemensa Bezarda.

Oto historia Jego życia i kariery wojskowej.

I RODZINNE STRONY KAPITANA KLEMENSA BEZARDA

Rodzina Bezardów mieszkała w Przyborowie w majątku ofiarowanym ojcu za nienaganną służbę w armii austriackiej. Ich rodowa siedziba to istniejąca do dzisiaj Bezardówka.

Bezardówka – rodzinny dom Bezardów to budynek mieszkalny z II połowy XIX wieku. Piętrowy, o ceglanej strukturze otynkowanych ścian i dwuspadowym dachu z dwoma schodowymi, obwiedzionymi tynkowymi opaskami szczytami. Otoczony około 4-hekarowym założeniem ogrodowo-parkowym z niewielkim stawem i z wieloma egzemplarzami ponad stuletnich dębów, lip, jesionów.

W 1946 r. majątek Jana Bezarda wraz z dworem został na mocy dekretu o reformie rolnej, przejęty na rzecz skarbu państwa. Dwór zachował swój zewnętrzny wygląd, natomiast park i otoczenie po przejściach „okresu pegeerowskiego” zostały znacznie zniekształcone.

Bezardówka – rodzinny dom Bezardów

II RODZINA BEZARDÓW

Rodzina Bezardów wywodziła się z Francji, a dokładnie z Corbeil – Essonnes. To gmina położona dwadzieścia dziewięć kilometrów na południowy wschód od Paryża. Przez pokolenia mężczy członkowie rodu Bezardów swoją karierę wiązali ze służbą wojskową dla monarchii naddunajskiej.

André de Bézard - urodzony we Francji w 1765 roku, służył w stopniu rotmistrza w stacjonującym w Tarnowie pułku dragonów armii Cesarstwa Austriackiego. Wzmianki o tym można znaleźć w austriackich archiwach – m.in. w Almanachu Wojskowym z 1813 r. czy też Schematyzmie wojskowym Cesarstwa Austriackiego z lat 1816-1824. Zmarł 7 sierpnia 1831 roku w Przyborowie.

Johann Ritter von Bezard - oficer armii austriackiej, syn Andreasa Bezarda, majora armii austriackiej.

Johann Bezard podobnie jak ojciec również zrobił karierę w wojsku austriackim i w stopniu majora służył w sádeckim 20 galicyjskim pułku piechoty Księcia Pruskiego Henryka (niem. 20. Infanterie Regiment Heinrich Prinz von Preußen), brał udział w wojnie Prusko-austriackiej w 1866 r. Pułk brał udział w walkach pod Nachodem i poniósł ciężkie straty (27 czerwca 1866 bitwa pod Náchodem rozpoczęła wojnę austriacko-pruską). Johann Bezard brał udział w bitwie pod Hradcem Králové. Za zasługi w walce został odznaczony Orderem Żelaznej Korony III. Klasy (Orden der Eisernen Krone) i w związku z tym 9 czerwca 1879 r. nadano mu dziedziczny tytuł szlachecki (niem. Ritter).

Żoną Johanna von Bezarda była Anna Maria (urodzona w 1846), młodsza o dwadzieścia lat, z domu Gartenauer, pochodząca z Linzu. Mieli razem troje dzieci.

Najstarszy syn Johann urodził się w Krakowie w 1871 r.

Drugim dzieckiem pary Bezardów była córka Marie, która urodziła się w 1875 roku w Samborze (obecnie Ukraina).

Najmłodszy Klemens urodził się w 1877 roku.

Rodzina pułkownika Johanna von Bezarda mieszkała w Opatowie od 1888 r. Mieszkali w domu przy obwodzie szkolnym (obecnie Olbrichova) nr 19, a następnie przy ulicy Cieszyńskiej nr 7. Po 1891 r. wdowa Anna von Bezard przeprowadziła się do swojego rodzinnego miasta. Zmarła w 1910 roku.

Johann Ritter von Bezard zmarł w lipcu 1890 roku w wieku 64 lat na skutek plucia krwią (gruźlica). Został pochowany na cmentarzu staromiejskim w Opolu w miejscu dzisiejszego kościoła św. Jadwigi. Po śmierci jego żony Anny von Bezard w 1910 roku, zmarłej w Linzu, małżonków złożono we wspólnej mogile. Ekshumacja szczątków Johanna von Bezarda odbyła się 4 czerwca 1910 r. W grobie nie został pochowany nikt więcej.

Autor: Mgr. Dr Zdenek Kravar

Historyk, archiwista, tłumacz, redaktor, pracownik Archiwum Wojewódzkiego w Opolu.

Herb rodziny Bezardów

Herb rodu Bezardów tworzy dzielona w słup tarcza. W prawym czerwonym polu znajduje się skośna złota poprzeczka z czerwoną gwiazdą, u góry której towarzyszy żelazna strzała o złotym upierzeniu, u dołu złota lilia. Lewe pole niebiesko-srebrne jest podzielone, u góry znajduje się zaprzysiężona dłoń, u dołu zielona trójkoronkowa złota korona. Dwa klejnoty na hełmach, złożone czerwone skrzydła po prawej stronie ze złotą skośną poprzeczką z czerwoną gwiazdą; po lewej wyrasta męczyzna w zdobionej złotem zbroi, z otwartym hełmem z trzema strusimi piórami - srebrnymi wśród niebieskich, z wyciągniętym mieczem ze złotą tarczą po prawej stronie i lewą po boku. Osłony po prawej czerwono-złote, po lewej niebiesko-srebrne. Pod tarczą na czerwonej wstążce złotymi literami hasło: PER ASPERA AD ASTRA (Przez trudy do gwiazd).

Bezardówka – rodzinny dom Bezardów

Johan Ritter von Bezard - Jan Bezard urodził się 5 maja 1871 r. w Galicji w Przyborowie koło Brzeska.

Przyszły wynalazca odebrał staranne wykształcenie w szkołach w Znajmie (Czechy), Bielsku, Koszycach i Mährisch Weißkirchen (Hranice – Czechy), co umożliwiło mu rozpoczęcie studiów wojskowych w Theresianische Militärakademie w Wiener-Neustadt (1889-1892) i w Wyższej Szkole Wojennej w Wiedniu (1895-1897). Po krótkiej służbie w 13 Pułku Piechoty w Tarnowie został przeniesiony w randze porucznika do Wojskowego Instytutu Geograficznego w Wiedniu. Po stażu w jednostkach liniowych w latach 1905 -1911 powrócił do swoich macierzystych szkół wojskowych prowadząc wykłady z topografii i kartografii. Tu rozpoczęła się jego przygoda z busolą.

Jan Bezard otrzymał zadanie aktualizacji map Tyrolu i w trakcie prac zorientował się, że dotychczasowe mapy w dużej mierze są niewiarygodne. Okazało się także, iż będące w użyciu busole nie dają możliwości dokładnego odwzorowania terenu. W tej sytuacji Bezard zmuszony został niejako do skonstruowania na własny użytek narzędzia, które umożliwiłoby mu wykonanie zadania. Do typowej busoli dodał skalę oznaczoną w stopniach, ruchome lusterko i przeziernik. W ten sposób uzyskał możliwość wyznaczania i odczytywania azymutów.

W 1902 r. opatentował nową busolę i przedstawił ją sztabowcom armii austriackiej. Busola Bezarda wygrała konkurs, weszła na wyposażenie armii i w 1910 r. fabryka barometrów G. Lufft ze Stuttgartu rozpoczęła jej masową produkcję. W latach 1911-1913 powstało jej kilka modeli, opatentowanych w wielu krajach (m.in. w Austrii, Prusach, Rosji, Francji USA i Japonii). Wkrótce potem busole systemu Bezarda zostały wprowadzone na wyposażenie większości armii świata.

Zmagania pierwszej wojny światowej nie oszczędziły Jana Bezarda. W stopniu majora dowodził batalionem elitarnego 2 Pułku Strzelców Cesarskich, biorąc udział w bitwie pod Komarowem. W nocy z 6 na 7 września 1914 r. pod Bełzem, poprowadził śmiały atak na obóz rosyjskich żołnierzy. Jego batalion zdobył osiem armat oraz wziął do niewoli dwóch generałów i kilkuset żołnierzy. Za czyn ten otrzymał Order Żelaznej Korony III klasy. Następnego dnia został jednak ranny i trafił do szpitala polowego. W wyniku kontrofensywy rosyjskiej wraz z całym szpitalem trafił do niewoli. Nabawił się tam „hiszpańskiej grypy”, która w tym czasie dziesiątkowała Europę. Leczony był w szpitalach zakaźnych w Brodach, Nikolsku, Irkucku i Petersburgu. Jako in-

walida wojenny w ramach wymiany jeńców został przekazany do Austrii w lutym 1918 r. Po krótkiej rekonwalescencji, do końca wojny służył na froncie włoskim w szeregach 2 Pułku Strzelców Cesarskich jak dowódca obrony przełęczy Borcola. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia wywołany nawrotem choroby trafił ponownie do szpitala i w 1919 r przeszedł na emeryturę.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej został przywieziony do swojego majątku w Przyborowie. Miejskowa legenda głosi, że prawie umierający Bezard został złożony przed dworem i miał „cudownie” ozdrowieć.

Tak rozpoczął się nowy rozdział życia Jana Bezarda, jako Polaka z urodzenia i wyboru. Po powrocie do Polski zgłosił się do armii polskiej, gdzie wykorzystano jego wyjątkową wiedzę z zakresu topografii, powierzając mu szkolenie żołnierzy wyruszających na front wojny polsko-bolszewickiej; za działalność tę został odznaczony medalem „Polska Swemu Obrońcy”. Od 1922 r. jako pułkownik dyplomowany wykładał terenoznawstwo w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie a później współorganizował Wojskowy Instytut Geograficzny. Po ponownym przejściu na emeryturę w 1931 r. powrócił do swojej rodzinnej miejscowości.

Nie wziął udziału w II wojnie światowej. W obawie przed zbliżającą się Armią Czerwoną, mając w pamięci traumę niewoli rosyjskiej w 1944 r wyjechał z rodziną do Turcji.

Pod koniec lat czterdziestych XX w. wrócił na stałe do Austrii. Człowiek który powinien być jednym z najbogatszych ludzi Europy umiera 16 marca 1954 r., w całkowitym zapomnieniu i ubóstwie w wiedeńskim ośrodku dla azylantów. Pochowany został na Centralnym Cmentarzu w Wiedniu.

Jan Bezard został zapamiętany przez mieszkańców Przyborowa jako dobry i sprawiedliwy gospodarz. Dbał o wykształcenie dzieci chłopskich, ufundował i wspomagał finansowo miejscową szkołę.

Autor: Robert Springwald

Wiceprezes Fundacji im. T. Kościuszki w Krakowie

Pamiętki po Janie Beazrdzie
(fotografia ze zbiorów Fundacji im. Tadeusza Kościuszki w Krakowie)

Klemens Fryderyk Karol Ritter von Bezard urodził się 30 października 1877 w Przyborowie koło Brzeska. Ochrzczony został kilkanaście dni później – 15 listopada w kościele parafialnym w Szczepanowie.

W 1911 roku Klemens poślubił Annę Marie Eleonorę Paulinę z domu Puhalo Von Brlog. Ślub odbył się w Krakowie. Jego żona była jedyną córką wysokiej rangi austro-węgierskiego dowódcy wojskowego Paula Puhallo von Brlog. Od września 1910 do października 1912r. pełnił on funkcję dowódcy 46 Dywizji Piechoty cesarsko-królewskiej Obrony Krajowej w Krakowie. Małżeństwo Bezardów miało dwóch synów – Klemensa (Klemi) Von Bezard (ur. 15 października 1912r. w Puli) oraz Andrzeja Michała Marię Von Bezard (ur. 31 października 1916 r. w Bratysławie).

Po zakończeniu I wojny Światowej losy rodziny kapitana Bezarda giną chwilowo w mrokach dziejów. Ze strzępów dostępnych informacji udało się ustalić, że w latach 20 i 30 jego żona Anna wraz z synami przebywała w Austrii, a następnie wyemigrowała do Szwajcarii, gdzie zmarła i została pochowana w Genewie.

III KARIERA WOJSKOWA

Klemens Bezard w wieku 16 lat we wrześniu 1893 r. wstąpił do Cesarsko-Królewskiej Akademii Marynarki Wojennej we Fiume (obecnie słoweńska Rijeka) będącej jedynym ośrodkiem szkoleniowym dla przyszłych oficerów marynarki wojennej austriackiej marynarki wojennej.

Po pomyślnym zdaniu egzaminu oficerskiego został mianowany kadetem I klasy 23 kwietnia 1900 roku.

We wrześniu 1908 został przydzielony do Arsenalu Marynarki Wojennej gdzie trwała budowa pierwszych okrętów podwodnych. W okresie od października 1908 r., do kwietnia 1909 r. uczestniczył w kursie dla oficerów broni torpedowej oraz będących nowością okrętów podwodnych.

Od 22 czerwca 1911 do 10 maja 1912 r. dowodził okrętem podwodnym SM U-2. Okręt SM U-2 został zwodowany 3 kwietnia 1909 roku, a jego pierwszym dowódcą został Bezard. Okręt służył jako jednostka szkolna i odbywał w tej roli do dzieściu rejsów szkolnych na miesiąc.

Od 10 maja 1912 do 31 grudnia 1913 r. Bezard dowodził niewielkim torpedowcem Tb 45 oraz odbył kurs dla oficerów artylerii. 1 czerwca 1914 r. został dowódcą lewej baterii kalibru 100 mm pancernika SMS Erzherzog Ferdinand. Z kolei po wybuchu I Wojny Światowej otrzymał przydział jako oficer artylerii kalibru 190 mm na pancerniku SMS Erzherzog Karl wchodzącym w skład III Dywizjonu Pancerników Austro-Węgierskiej Marynarki Wojennej. Bezard pełnił służbę na pancerniku w okresie od 4 sierpnia 1914. do 16 grudnia 1915 r. W tym okresie pancerniki typu Erzherzog Karl zostały zmobilizowane w celu osłony ucieczki SMS „Goeben” i SMS „Breslau”. W towarzystwie innych austro-węgierskich jednostek, trzy okręty typu Erzherzog Karl wzięły udział w bombardowaniu włoskiej Ankony 24 maja 1915 roku. Okręty zużyły 24 pociski przeciwpancerne kal. 240 mm ostrzeliwując stacje przekaźnikowe i semaforowe oraz 74 pociski kal. 190 mm do bombardowania włoskich baterii obrony wybrzeża i innych instalacji portowych.

Od 17 grudnia 1915 do 27 maja 1916 r. dowodził kolejnym okrętem podwodnym tym razem SM U-1, który został skierowany do obrony portu w Trieście.

Od 28 maja 1916 do 14 kwietnia 1917 r. dowodził okrętem podwodnym SM U-20. Okręt SM U-20 został zwodowany 18 września 1916 roku. Próby morskie odbywały się przez kolejnych kilka miesięcy, w trakcie których okręt przechodził modyfikację i naprawy licznych usterek.

15 grudnia 1916 r. Cesarz Karol I oraz Cesarz Niemiec Wilhelm odwiedził port wojenny Pola. Cesarz Karol I przeprowadził inspekcję U-bootów U-105, U-29 oraz U-20 zacumowanych w arsenale budowlanym oraz w doku pływającym.

Podczas jednej z prób w dniu 16 marca 1917 r. w kanale Fazana okręt kapitana Bezarda został staranowany przez lekki krążownik Admiral Spaun.

W wyniku tego zdarzenia uszkodzeniu uległ kiosk okrętu, skrzywione zostały peryskopy, oraz zerwane działo pokładowe. Po tym zdarzeniu okręt przebywał w naprawie kolejnych siedem miesięcy. 11 kwietnia 1917 r. kapitan Bezard został ukarany pisemną naganą, a następnie 14 kwietnia 1917 r. przeniesiony na swój czwarty z rzędu okręt podwodny – tym razem SM U-23. Dowodził nim od 15 kwietnia 1917 do 21 lutego 1918 r.

IV OSTATNI REJS

Okręty z serii U-20 należały do dosyć kłopotliwych – trapiły je różne usterki, a w ostatecznym rozrachunku nie mogły się pochwalić żadnym sukcesem w postaci zatopienia jakiegokolwiek wrogiego okrętu czy statku handlowego.

U-23 został zwodowany 5 stycznia 1917 r. Podobnie jak na U-20 również w przypadku U-23 próby morskie odbywały się przez kolejnych kilka miesięcy, w trakcie których okręt przechodził modyfikację i naprawy licznych usterek. 23 sierpnia w trakcie testów okręt zanurza się na głębokość 42 metrów. Ostatecznie wszedł do służby 1 września 1917 r. We wrześniu i październiku załoga przechodziła szkolenie w pobliżu portu w Pola. W okresie od 28 listopada do 3 grudnia 1917 r. okręt prowadził patrol bojowy w rejonie Pesaro (pomiędzy Rimini a Ankoną). Niestety w tym czasie nie napotkał żadnych wrogich jednostek.

Przez te sześć dni pojawiały się różne niedociągnięcia techniczne, więc po zakończeniu rejsu U-23 musiał udać się do bazy Pola i Brioni, aby dokonać niezbędnych napraw. Po ich zakończeniu 23 grudnia został przebazowany do bazy w Catarro (obecnie Kotor w Czarnogórze), gdzie 25 grudnia wpłynął do bazy okrętów podwodnych Gjenovic. 1 lutego 1918 r. na jednostkach nadwodnych stacjonujących w tej bazie doszło do buntu marynarzy. Marynarze z jednostek podwodnych nie brali udziału w buncie. Po zażegnaniu buntu 20 lutego 1918 załoga U-23 otrzymała rozkaz wypłynięcia na patrol w celu zwalczania statków wroga w Cieśninie Otranto.

Dowodzony przez Klemensa Bezarda U-23 natknął się 21 lutego 1918 r. w rejonie Cieśniny Otranto na włoski konwój eskortowany na przez trzy torpedowce, przewożący 1000 żołnierzy z Bindisi do Valony (obecnie Vlore w Albanii). Dowódca U-Boot rozpoczął manewry, aby zająć pozycję dogodną do przeprowadzenia ataku. Jeden z torpedowców o nazwie Airone, po dostrzeżeniu okrętu podwodnego zmienił kurs zamierzając go staranować. Transportowiec zmienił kurs, a najbliższy z torpedowców z 500 metrów rozpoczął szarżę na widoczny w wodzie peryskop. Kapitan Bezard był tak zajęty prowadzeniem ataku na parowiec, że nie zauważył zamiaru torpedowca.

Po odpaleniu dwóch torped U-Boot podniósł się samoczynnie, tak że na powierzchni morza pokazał się jego kiosk. Włoski torpedowiec Airone zrzucił bom-

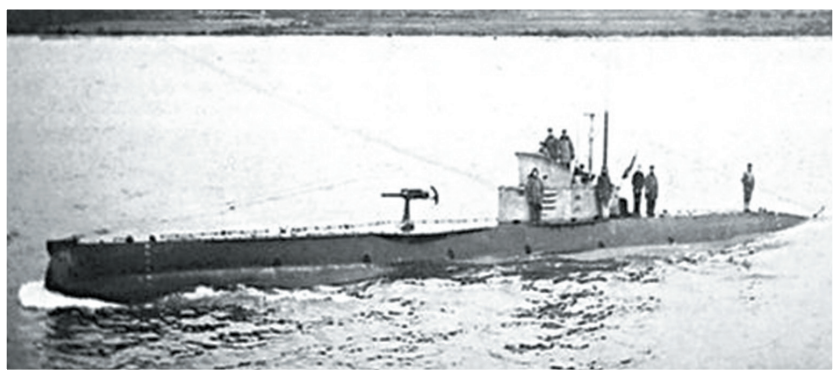
Dzieje Klemensa von Bezarda - historia zebrana z okrucichów

by głębinowe, których eksplozje początkowo nie wyrządziły U-Bootowi żadnej szkody. Dopiero podczas próby ucieczki szybkim zanurzeniem, okręt został śmiertelnie ugodzony. U-23 wraz z całą załogą znalazł śmierć na dnie Adriatyku pośród podwodnych wybuchów i wydobywających się spod wody bąbli powietrza. Koordynaty wraku to: 40°26'N, 19°02'E. Na powierzchni unosiły się wyłącznie szczątki okrętu oraz plama oleju. Okręt kapitana Bezarda został zatopiony, kiedy zawadził o podwodny trał ciągniony przez torpedowiec Airone.

Pośmiertnie kapitan Klemens Ritter Von Bezard został w dniu 1 maja 1918 awansowany do rangi Korvettenkapitan (Komandor podporucznik).

Szczegóły dotyczące zatonięcia U-23 poznano dopiero po wojnie.

Wiosną 1919 r. wiele emocji wśród pogrążonych w żałobie wzbudził fakt, że Włosi przekazali do likwidacyjnej sekcji marynarki w Wiedniu dokumenty osobiste poległych na U-23. Ostatecznie okazało się, że dokumenty nie pochodzą z zatopionego okrętu czy też przebywających w niewoli marynarzy, a zostały znalezione na statku bazie „BABENBERG” w Poli, a zatem nie pochodzą one z faktycznie zatopionej łodzi podwodnej „23”.

Okręt podwodny U-23 – ostatnie zdjęcie wykonane na 9 dni przed zatonięciem

Podsumowanie

Historia Jego życia pokazuje jak ulotna jest pamięć - pomimo, że życiorys mógłby stanowić scenariusz wciągającego filmu, ślepy los i burzliwe dzieje sprawiły, że na długie lata pamięć o nim zaginęła. Kolejny zabieg okoliczności blisko 100 lat później sprawił, że znów o nim możemy wspominać i opisywać jego losy.

Podziękowania

Serdeczne podziękowania kieruję do osób, które wsparły poszukiwania dotyczące kapitana Klemensa Bezarda oraz jego bliskich:

Zbigniew Stós - właściciel portalu internetowego gromadzącego informacje dotyczące historii ziemi brzeskiej,

Marcin Tomala – przedsiębiorca z Przyborowa, aktualny mieszkaniec „Bezardówki”,

Ksiądz prałat Władysław Pasiut - udostępnienie ksiąg parafialnych,

Barbara Dąbrowka – pomoc w uzyskaniu dokumentów z archiwum w Wiedniu.

BIBLIOGRAFIA

1. Österreich-Ungarns U-Boot-Kommandanten 1914 bis 1918. Harald Eggenberger, 2013
2. Tauchfahrt in den Tod Die HAVMANDEN-U-Boote der k.u.k. Kriegsmarine, Oliver Trulei, 2021
3. Austro-hungarian submarines: Zvonimir Freivogel, 2019
4. Die U-Boot-Kommandanten der k.u.k. Kriegsmarine - Vergessene Schicksale, Oliver Trulei, 2012
5. Österreichisch-Ungarische Unterseeboote U-Boote und Werften 1906-1918, Wilhelm Donko

Prasa

1. Rocznica śmierci kapitana Klemensa Ritter von Bezarda (Krzysztof Bogusz, Zbigniew Stós) – brzesko.ws, brzesko.ws [dostęp 2018-11-29] (pol.).
2. A cs. és kir. haditengerészeti U20 - U23 „Havmanden osztályú” tengeralattjárói – kriegsmarine.hu, kriegsmarine.hu [dostęp 2018-11-29] (węg.).
3. „Tengeralattjárók” (pdf). Imperial and Royal Navy Association. s. 20. – kriegsmarine.hu, kriegsmarine.hu [dostęp 2018-11-29] (węg.).
4. POLACY W AUSTRO-WĘGERSKIEJ U-BOOTWAPPE – nowastrategia.org.pl, nowastrategia.org.pl [dostęp 2018-11-28] (pol.).
5. KUK U-23 (+1918), wrecksite.eu [dostęp 2018-11-28] (ang.).
6. Johann Ritter von Bezard – ojciec, mgr inż. dr Zdeněk Kravar, opava-city.cz [dostęp 2022-10-28] (cz.).

Dzieje Klemensa von Bezarda - historia zebrana z okrucichów

Opracowanie - Krzysztof Bogusz (szamil@interia.pl)

Sterkowiec 2022, Wydanie I

**Autorzy tekstów: Robert Springwald, mgr inż. dr Zdeněk Kravar,
Krzysztof Bogusz**

Skład: mPress Maciej Mazur

www.bezardowie.pl